

ביוני 1967, ישראל גם הפסידה

פרופ' אלי פודה*

יוני 2017

"מסע הגילוי האמתי אינו בנופם החדשים כי אם במבט החדש", כתב מרסל פרוסט. ואכן, יובל החמישים למלחמת ששת הימים מהווה הזדמנות להתבונן מחדש בהשלכותיה. מקובל להניח כי ישראל ניצחה במלחמה, ובגדול; אך מבט מחודש, בפרספקטיבה היסטורית, יגלה כי היא גם הפסידה. אין להסתכל על תוצאות המלחמה באופן בינארי של ניצחון (ישראלי) מול הפסד (ערבי), אלא כשילוב של שני האלמנטים הללו.

החזית המצרית היא דוגמה קלאסית לניצחון ישראלי. "ניצחון" נמדד לא רק בתוצאות הצבאיות של הקרב, אלא בתוצאות המדיניות של המערכה הכוללת. במקרה המצרי הן הביאו לחתימתו של הסכם שלום עם מצרים, אשר שריר וקיים עד עצם היום הזה. עם זאת, יש להדגיש כי הצלחה זו אינה תולדה רק של ההישג הצבאי ב-1967, אלא גם של הטראומה של מלחמת יום הכיפורים, אשר גרמה להנהגה ולציבור להכיר במגבלות הכוח הצבאי. מאידך, התבוסה המצרית הובילה את מצרים – במיוחד לאור ההתעקשות של ממשלת גולדה מאיר שלא להיענות ליוזמת השלום של סאדאת ב-1971 – לצאת למלחמה מוגבלת, שהחזירה את הכבוד שאבד למצרים ב-1967 והקל עליהם לפנות לדרך השלום.

בחזית הסורית קשה עדיין לשפוט; ההישג הצבאי של כיבוש רמת הגולן הביא לשקט ביישובי הצפון, אולם הוא לא הביא לפתרון מדיני. החלטת הממשלה ב-19 ביוני 1967 הסכימה לסגת לגבול הבינלאומי – הן בזירה המצרית והן בזירה הסורית – תמורת הסכם שלום, אולם החלטה זו מעולם לא הועברה לצד הערבי. רק לאחר מלחמת 1973 הסכימה סוריה של אסד לקבל את החלטה 242, שהובילה למשא ומתן עם ישראל בשנות ה-90. היו כמה הזדמנויות בתקופת רבין, פרס וברק, אולם שני הצדדים החמיצו אותן ולא חתמו על הסכם שלום. במבט לאחור, מלחמת האזרחים בסוריה מעלה את התהייה שמא מזל היה לישראל שהחמיצה את השלום עם סוריה, אולם זאת לא נוכל לדעת. במצב הנוכחי יש לחכות ולראות כיצד תסתיים מלחמת האזרחים ורק אז לבדוק את אפשרויות השלום.

בחזית הירדנית ישראל ניצחה, אולם ההפסד הירדני היה כולו ניצחון; באופן פרדוקסלי, ירדן לא הפסידה את הגדה המערבית, אלא הרוויחה את הגדה המזרחית. במלים אחרות, הישגות הגדה המערבית בתחומה של ירדן על אוכלוסייתה הפלסטינית (שמונה כיום כ-2.8 מיליון תושבים), הייתה מעמידה בסכנה את המונרכיה ההאשמית. גם כיום, לפי הערכות לא רשמיות, מהווים הפלסטינים רוב בירדן, אולם התוספת של אוכלוסייה פלסטינית משכילה, תוססת ומתוסכלת מבחינה לאומית בגדה המערבית הייתה יוצרת פוטנציאל לפיצוץ חברתי ומדיני. דווקא אובדן הגדה המערבית אפשר לירדן יותר מרחב תמרון בזירה הערבית ומול ישראל. ישראל הרוויחה מכך שיתוף פעולה חשאי וחתימת הסכם שלום ב-1994, לאחר הסכם אוסלו עם הפלסטינים.

בזירה הפלסטינית, ישראל נחלה ניצחון שהפך מנכס לנטל. גם אלה הרואים בכיבוש של הגדה המערבית שחרור של יהודה ושומרון חייבים להודות כי השליטה בשטחים חיצקה את הזהות הפלסטינית. אמנם זהות זו הייתה חבויה או מוסתרת, אולם פריצתה של האינתיפאדה הראשונה בשלהי 1987 בישרה על סופו של עידן ההשלמה. אינתיפאדת אל-אקצא ב-2000 העצימה והחריפה מגמה זו. מלחמת 1967 הביאה אפוא להחזרת מרכז הכובד מסכסוך עם מדינות ערב לסכסוך עם הפלסטינים.

ממשלות ישראל לא התמודדו עם הבעיה הפלסטינית באופן ישיר וחזיתי; הן העדיפו לנקוט מדיניות "זוחלת" שמצד אחד תענה לדרישות של הקבוצות שתומכות מבחינה אידיאולוגית בהתיישבות בשטחים, אך מאידך

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתוים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית. לאחרונה פורסם ספרו: [Chances for Peace: Missed Opportunities in the Arab-Israeli Conflict](#).

לא תקומם את מרבית האוכלוסייה היהודית שגילתה אדישות באופן כללי. התוצאה "הזוחלת" היא שאם ב-1977 (שנת עליית הליכוד לשלטון) היו 4,400 מתנחלים (לפי נתוני שלום עכשיו), הרי מספרם ב-2015 היה 385,000, ללא מזרח ירושלים. ממשלת רבין-פרס הייתה היחידה שפעלה לטפל בבעיה זו, באמצעות חתימת הסכמי אוסלו, שהסתיימו במבוי סתום שמלווה אותנו עד עצם היום הזה. העם הפלסטיני מפולג בין עזה תחת החמאס ובין הגדה המערבית תחת הרשות הפלסטינית בהובלת הפתח. בהתאם להסכמי אוסלו, הגדה המערבית מחולקת לשלושה חלקים, כאשר הרשות שולטת מבחינה צבאית ואזרחית על 18 אחוזים מהשטח (שטח A), מבחינה אזרחית (אך לא צבאית) על עוד 22 אחוזים (שטח B) כאשר ישראל שולטת מבחינה אזרחית על 60 אחוזים (שטח C) ומבחינה צבאית על 82 אחוזים (ולמעשה, על כל השטח). מצב אנומלי זה מהווה פוטנציאל נפיץ לפריצתה של התקוממות לאומית נוספת כנגד מה שנתפס כמשטר קולוניאלי זר.

הפרספקטיבה של יובל למלחמה מחדדת את ההבנה, כי בזירה הפלסטינית ישראל הפסידה. זו מסקנה לכאורה פרדוקסלית משום שהפלסטינים כלל לא נטלו חלק במלחמה. העובדה שישראל הפסידה אינה אומרת שהפלסטינים ניצחו; המצב הנוכחי מעיד כי מבחינה טריטוריאלית הפלסטינים איבדו לאורך השנים נתחים נכבדים ממה שהם תופסים כמוולדתם, ואולם הם השיגו הכרה מצד מרבית המדינות בעולם, כולל ידידותיה הקרובות של ישראל, בשאיפתם לעצמאות. הנקודה המעניינת היא ששני הצדדים עדיין יכולים להפוך את ההפסד, או אי-הניצחון, לניצחון; דהיינו, ניתן להגיע למצב של win-win אם וכאשר ממשלת ישראל והפלסטינים יחליטו לממש פתרון המבוסס על גבולות 1967, כפי שהוצע כבר במרבית תכניות השלום האחרונות, כולל יוזמת השלום הערבית. כעת זה נראה כחזון אחרית הימים, אבל זה לא בלתי אפשרי.

מבחינת ישראל, ההישג הגדול ביותר של המלחמה הוא בהכרה ערבית הולכת וגוברת בה. אם בהחלטות ח'רטום ב-1967 מדינות ערב עדיין התעקשו על שלושת הלאוים (לא שלום, לא משא ומתן ולא הכרה בישראל), הרי חתימת הסכמי השלום עם מצרים וירדן, ויוזמת השלום הערבית מלמדים על השינוי הגדול שחל בעמדה הערבית. גם ההצעה האחרונה של מדינות המפרץ, כולל סעודיה, לבצע שורה של צעדי נורמליזציה עם ישראל במידה שהיא תקפיא את הבנייה בהתנחלויות ותתקדם בתהליך השלום מול הפלסטינים היא הוכחה לכך.

זאב ז'בוטינסקי, במאמרו המפורסם על "קיר הברזל" משנת 1923, כתב על יחסי יהודים-ערבים בארץ-ישראל: "כאשר בקיר הברזל לא נראה עוד אף לא סדק אחד, רק אז מאבדות קבוצות קיצוניות שסיסמתם היא 'בשום אופן לא' את קסמן, וההשפעה עוברת לידי הקבוצות המתונות. רק אז יבואו אלינו המתונים האלה ובידם הצעה לווייתורים הדדיים, רק אז יתחילו הם לשאת ולתת עמנו ביושר ובשאלות מעשיות [...] אני מאמין ומקווה שאז נוכל לתת להם ערובות כאלה, שתרגענה אותם, ושני העמים יוכלו לחיות זה בצד זה בשלום ומתוך יחסי הגינות." קיר הברזל של ז'בוטינסקי, ודבר זה חלק מתומכיו שכחו או השכיחו, אינו מהווה מטרה אלא אמצעי להשגת השלום. הפרוטוקולים של ישיבות הממשלה לאחר 1967 מגלים, כי ראש הממשלה לוי אשכול אמר בקול: "במוקדם או במאוחר ישאלו: מה אנחנו עושים עם הערבים?" חמישים שנה לאחר המלחמה, אנחנו עדיין שואלים.